

**REFERAT NA NARADĘ
MARZEC 2010 ROK**

**ROZWIJANIE POSTAW TWÓRCZYCH DZIECKA,
UMOŻLIWIENIE KONTAKTU ZE SZTUKĄ
I LITERATURĄ**

**Referat opracowała:
Joanna Bałut**

Herbert Read, największy teoretyk wychowania przez sztukę, powiedział, że całe nasze życie może być szczęśliwe, o ile jest spontaniczne. Dzieciństwo jest przykładem życia spontanicznego, swobodnej gry wyobraźni, działania twórczego w zakresie rysunku, muzyki, kreatywnego gestu, ruchu, improwizowanej gry teatralnej.

Podstawą skutecznego funkcjonowania we współczesnym świecie jest postawa twórcza. Dzieci są z natury kreatywne, dlatego tę zdolność należy w nich pielęgnować i rozwijać. Myślenie twórcze pozwoli im w przyszłości być innowatorami w pracy zawodowej, radosnymi, pewnymi siebie, samo realizującymi się ludźmi. W każdym z nas tkwią talenty i zdolności, trzeba je tylko umiejętnie wydobyć z wnętrza człowieka. To ważne zadanie stoi przed nauczycielem. Zwłaszcza nauczyciel w przedszkolu musi uczynić wszystko, by dojrzeć w każdym swoim wychowanku potencjał jego możliwości i zdolności. Ważne jest również to, by te możliwości i zdolności rozwijać i doskonalić.

„Twórczość – według Ericha Fromma- to spontaniczna aktywność i zdolność do swoistego postrzegania i reagowania. Jest wytwarzaniem czegoś nowego. Twórczością jest też idea, pomysł czy natchnienie. Twórczość to optymalne funkcjonowanie człowieka w świecie”.

Nauczyciel jest osobą, która ma pomóc małemu człowiekowi w odkrywaniu samego siebie, w ujawnianiu wszystkich tych cech i rozwijaniu ich. musi uwierzyć we własne siły i możliwości, że jest w stanie rozwijać w dzieciach twórczą aktywność. Musi być niezwykle zaangażowany w to, co robi. Winien szukać ciekawych rozwiązań. Jednym słowem, aby rozwijać aktywność twórczą dzieci nauczyciel sam musi się rozwijać, musi być twórczy – kreatywny.

Nauczyciel powinien być doskonałym obserwatorem, by dostrzec w dziecku potencjał jego możliwości. Musi też znaleźć sposób na wykorzystanie możliwości dziecka w twórczej aktywności.

Pojęcie twórczości i twórcy.

Każdy człowiek w toku swojego życia podejmuje różne rodzaje działań. Wiele z nich pozostawia pewne ślady, czy to w sferze nawyków, czy w

sferze uznawanych wartości, czy też po stronie jego wiedzy o świecie. Jednak na to, kim staje się dana osoba w toku wzrostu i dojrzewania, jakie wartości uznaje za najważniejsze, do czego dąży, jaka jest jej sprawność intelektualna czy fizyczna mają wpływ nie tylko rodzaje działań, które jednostka podejmuje z własnej czy cudzej inspiracji.

Aktywność twórczą należy rozpatrywać z dwóch różnych punktów widzenia: do własnego działania, czyli stosunku dziecka do tego, co robi, jego przeżyć i doświadczeń. Drugi punkt widzenia można nazwać obiektywnym, ponieważ określa go wiedza psychologiczna dotycząca czynności ludzkich. Realizuje się ona poprzez zastosowanie jej do ujawnienia i sprecyzowania cech twórczego działania w odróżnieniu od rozmaitych typów działań nietwórczych.

Na płaszczyźnie doświadczeń i przeżyć podmiotu, aktywność twórczą charakteryzują trzy cechy: wewnętrzna motywacja, osobisty stosunek do wykonywanych czynności, odkrywanie – osiągnięcie czegoś nowego dla siebie.

Twórczość jest aktywnością, która nie opiera się na regułach działania. Celem twórczości jest wychodzenie poza posiadane informacje i tworzenie lub odkrywanie nowych.

Istota procesu twórczego polega na reorganizacji dotychczasowych doświadczeń i tworzeniu lub odkrywaniu nowych i wartościowych przedmiotów teoretycznych takich jak poglądów, wiadomości i ideałów oraz fizycznych – technicznych, konstrukcyjnych, plastycznych czy muzycznych lub ruchowych.

Twórcą jest ktoś, kto posiada pewne cechy, a cechy te układają się w jedną całość. Człowiek twórczy ma otwarty umysł, posiada wyobraźnię twórczą, jest wrażliwy na problemy. Jest niezależny i odważny. Musi być elastyczny. Posiada specjalne uzdolnienia, fascynuje się zadaniami. Potrafi myśleć oryginalnie. Posiada umiejętność pozytywnej samooceny. Jest innowacyjny, ma też wysoki poziom inteligencji. Ponadto jest krytyczny, wytrwały, rzetelny, dokładny, ambitny. Potrafi uczyć się na błędach.

Wyzwolenie twórczej aktywności dziecka

Rozwój aktywności twórczej dziecka w dużej mierze odbywa się w przedszkolu. Pobudzanie aktywności twórczej dziecka wspomaga jego harmonijny i pełny rozwój. Aby dziecko mogło twórczo się rozwijać, czyli, by mogło działać musi mieć stworzone odpowiednie warunki. Dziecko musi mieć swobodę działania, dostęp do materiałów.

Aktywność dziecka jest w znacznym stopniu uwarunkowana biologicznie, oraz jest uzależniona od otoczenia.

Okres przedszkolny w rozwoju dziecka jest naturalnym, nieograniczonym potencjałem twórczym. W tym wieku następuje największa podatność na stymulacje zachowań twórczych. W kształtowaniu dziecięcej osobowości, kreatywności, specjaliści w tym zakresie, przypisują wiodącą rolę nauczycielowi. Rozwój dyspozycji dziecka do zadań twórczych zależy od:

- organizowania sytuacji problemowo- otwartych,
- dostarczania bogatych i różnorodnych doświadczeń,
- zachęcania do podejmowania indywidualnych zadań i prób,
- unikania indywidualnej rywalizacji,
- oceniania aktywności i chęci dziecka a nie wytworu,
- podsuwania dzieciom ciekawych materiałów do zabaw.

Nauczyciel musi dogłębnie poznać każde dziecko, by wydobyć jego potencjał możliwości, który będzie rozwijał. Musi być doskonałym obserwatorem, by stwarzać sytuacje sprzyjające rozwojowi aktywności twórczej. Nauczyciel musi też być bardzo cierpliwy, bo nie każde dziecko daje się poznać szybko. Dzieci muszą ufać swojemu nauczycielowi, bo tylko wtedy nie będzie między nimi dystansu. Należy wystrzegać się sytuacji stresujących i paraliżujących. „Dobry” nauczyciel będzie nieomalże „matką” dla swoich wychowanków, stworzy w grupie klimat spokoju, zaufania i pewności. Nigdy nie wyśmieje ani nie zgani za jakiegokolwiek braki w wiadomościach i umiejętnościach.

Rozwijanie dyspozycji do działań twórczych wymaga od nauczyciela przedszkola, oprócz odpowiedniej postawy, znajomości metod stymulowania twórczej aktywności i zadań rozwijających podstawowe operacje umysłowe myślenia twórczego. W procesie kształcenia powinny dominować przede wszystkim metody poszukujące, ekspresyjne i

praktyczne, najbardziej wyzwalające aktywność twórczą dziecka. Planując zajęcia z dziećmi w wieku przedszkolnym, nauczyciel powinien się zastanowić, jaki postawi im problem do rozwiązania, co będzie tematem zajęć, jakie zadania otwarte rozwijające operacje twórcze zaproponuje i jak rozwiązanie danego problemu dzieci utrwalać poprzez różne rodzaje ekspresji (ruchową, słowną, plastyczną, muzyczną, wokalną).

Nauczyciel tolerancyjny może stworzyć atmosferę sprzyjającą rozwojowi aktywności twórczej uczniów.

Aktywność dziecka może przejawiać się w różnych formach. Szczególną formą w życiu dziecka jest zabawa, która wypełnia prawie całą jego aktywność obok nauki. Duże znaczenie dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym ma również aktywność motoryczno – manualna. Towarzyszą jej operacje myślowe, które inspirują działanie dziecka, doprowadzają do zdobycia nowych wiadomości i umiejętności. Dzięki stosowaniu różnorodnych form organizacji zajęć, gier i zabaw dydaktycznych, rozwiązywaniu zagadek, rebusów, krzyżówek nauczyciel zmusza dzieci do samodzielnego wysiłku myślowego, koncentruje ich uwagę, kształci spostrzegawczość, pamięć i wyobraźnię, prowadzi do emocjonalnego zaangażowania w procesie poznawczym.

Bardzo ważną rolę w rozwijaniu aktywności dzieci odgrywają środki dydaktyczne. Aktywność rozwija się również poprzez stosowanie pochwał w różnych momentach zajęć. Ogromne zadowolenie sprawia dzieciom eksponowanie ich prac w formie wystawek. Motywuje je to do podnoszenia aktywności i poziomu prac.

Rozwój małych dzieci związany z aktywnością poznawczą ma charakter twórczy. Każda sytuacja dla małego dziecka jest nowa, do tej pory nieznaną. Zatem małe dzieci bezustannie dokonują odkryć rzeczy i zjawisk nieznanych, zupełnie nowych. Z tego punktu widzenia każde dziecko działa twórczo, ich cała aktywność ma charakter aktywności twórczej.

Środowisko akceptujące twórczy rozwój małego dziecka pozwala mu na ufne otwieranie się na nowe doświadczenia, które niesie świat, pozwala na rozwój ciekawości poznawczej, która będzie towarzyszyła mu w dalszym życiu, na stwarzanie bazy umożliwiającej dziecku ciekawe życie. Pozwala na życie, w którym będzie otwarte, wrażliwe i ciekawe, a

jednocześnie umiejące tworzyć unikatowe wartości w życiu swoim i swoich bliskich, znajdować radość odkrywania nowych wartości w codziennych czynnościach i zdarzeniach, jak również pozwoli na wrażliwe i głębokie odbieranie natury i dzieł sztuki.

Aktywność twórcza małego dziecka związana jest z myśleniem twórczym. Ważną formą aktywności dzieci w wieku przedszkolnym są zabawy tematyczne, które początkowo są odtwórcze, a później powoli zmieniają się na zabawy o charakterze twórczym, w których dzieci tworzą sytuacje i kreują postacie do tej pory nie widziane. W twórczych zabawach sytuacje są często podobne do prawdziwych zdarzeń, czasami jednak znacznie odbiegają od rzeczywistości. Dzięki nim dzieci tworzą fantastyczne światy zaludnione kamykami, papierkami i szmatkami. Bardzo często dzieci posiadają fikcyjnych przyjaciół, którymi są nieistniejące zwierzęta lub osoby. Dzieci bawią się i przebywają z fikcyjnymi towarzyszami, którzy mają imiona, określone właściwości fizyczne, właśnie takie, jakie dziecko akceptuje i lubi.

Jak rozpoznać twórcze dziecko w przedszkolu?

Osiągnięcia twórcze są uwarunkowane doświadczeniami dziecka i często mają swe początki właśnie w okresie przedszkolnym. Jak zatem dostrzec u dziecka te wyjątkowe zadatki na twórczego człowieka, jak je właściwie rozpoznać wśród innych właściwości, jak je chronić i rozwijać – to ważne zadania wychowawcze dla rodziców i nauczycieli przedszkola. Nie posługują się oni żadnymi testami, które pozwoliłyby dokładnie zmierzyć potencjał twórczy dziecka. Od naszej wiedzy, wrażliwości i umiejętności zależy, czy w pomożemy dziecku je rozwinąć i właściwie spożytkować. Aby rozpoznać twórcze dziecko, poszukuje się przejawów twórczości w tym, jak dziecko się zachowuje, jak wykonuje różne czynności. Należy nauczyć się rozpoznawać i rozumieć znaczenie wielu charakterystycznych dla twórczości zachowań dziecięcych.

Należy obserwować dzieci wielokrotnie w trzech okolicznościach: podczas zabawy symbolicznej, podczas rysowania i w sytuacjach życia codziennego.

Podczas zabawy w role, twórcze skłonności zaznaczają się bardzo wyraźnie:

- w zamięłowaniu do wymyślania wielu pomysłów i bawienia się tymi pomysłami: twórcze dziecko z upodobaniem fantazjuje, zmienia znaczenie przedmiotów, osób, zdarzeń;
- w bardzo mocnym zaangażowaniu w zabawę: dzieci te zapominają o obowiązkach, o posiłkach, o potrzebach fizjologicznych, protestują wobec prób ingerencji w zabawę, wyrażają silne emocje w toku zabawy;
- w kierowaniu zabawą: dziecko o twórczych skłonnościach inicjuje zabawę, dobiera sobie współuczestników, zmienia przebieg zabawy i krytykuje inne dzieci.

Podczas rysowania twórcze cechy działania przejawiają się: w przedstawianiu na rysunkach fikcji, abstrakcji, symboli, znaków (napisy), w przedstawieniu humoru i ironii, w spontanicznym wymyślaniu tytułów, w wymyślaniu historii dotyczących zdarzeń przedstawianych na rysunku. Najwięcej elementarnych przejawów twórczości można zaobserwować w sytuacjach codziennych, gdzie na każdym kroku przejawia się:

- bogaty świat symboliczny twórczych dzieci – marzą na jawie, wymyślają interesujące historie, zamyślają się, zmyślają, wierzą w nierzeczywistość, przewidują swoją przyszłość;
- znaczna wiedza dotycząca jakiejś dziedziny np. kosmosu, przyrody, astronomii, komputerów, a także wielka ciekawość poznawcza i pasja zadawania pytań o różne zjawiska rzeczywistości;
- wyjątkowa wrażliwość emocjonalna – dzieci mocno przeżywają oglądane filmy, zdarzenia, martwią się sobą, przeżywają porażki, ale równocześnie posiadają wewnętrzną siłę i pewność siebie, która pozwala im upierać się przy swoim nawet wobec dorosłych;
- wytrwałość, nawet w obliczu porażki, dzieci te nie rezygnują, bardzo angażują się w to, co robią i czerpią radość z podejmowanego ryzyka.

Rozpoznawanie przejawów twórczości w zachowaniu dziecka wymaga bardzo szczegółowej i drobiazgowej obserwacji. Powinniśmy starać się obserwować dziecko pod wieloma różnymi względami, z nastawieniem na „wyłapywanie” cech powiązanych z twórczością. Ponadto obserwacja powinna być prowadzona systematycznie, w dłuższym przedziale czasu i w różnych okolicznościach.

Bardzo ważne jest, aby zdawać sobie sprawę z błędów popełnianych zwykle przez obserwatorów i im nie ulegać. Nauczyciel przedszkola doskonale zna poszczególne dzieci, ale ta wiedza może mu utrudnić rozpoznawanie twórczych zadatków, bo niektóre zachowania nie są łatwe do zaakceptowania. Trzeba pamiętać, że dzieci bardziej przez nas lubiane możemy ocenić korzystniej dla nich, że możemy ulegać ogólnemu wrażeniu dotyczącemu danego dziecka lub wobec jakiejś wyrazistej jego właściwości np. dziecko inteligentne uznajemy za twórcze, choć często tak nie jest.

Przykłady zadań rozwijających podstawowe operacje umysłowe myślenia twórczego.

✓ Podobieństwa.

Prezentujemy różnorodne obrazki. Losujemy z zastawy dwa (np. krowa i koń) i pytamy: *Co mają wspólnego ze sobą te obrazki?* Należy wymienić jak najwięcej cech. Po nabraniu przez dzieci wprawy losujemy więcej niż dwa obrazki, np. Dzieci mogą porównywać rzeczy, obiekty konkretne, bądź też figury abstrakcyjne, podobne w mniejszym lub większym stopniu do siebie, i nadawać im znaczenie.

✓ Skojarzenia.

Prezentujemy dowolny obrazek, pytamy: *Z czym ci się to kojarzy?* Dzieci mogą mówić swoje skojarzenia lub tworzyć rysunki, np.: *Co mi się kojarzy z zimą?* Ważna jest duża liczba oryginalnych skojarzeń, jeżeli ma to postać rysunku, skojarzenia dzieci rysują w formie małych piktogramów dookoła obrazu wyjściowego.

✓ Łańcuszek skojarzeń.

Gra słowna, w której jedno dziecko mówi wyraz, drugie dodaje swoje skojarzenie, następne dziecko mówi słowo, które mu się kojarzy z ostatnim. W dalszej kolejności, po nabyciu wprawy w tworzenie skojarzeń, wprowadzamy do gry reguły. Określamy pierwszy, środkowy i ostatni wyraz-przypisujemy je odpowiednim dzieciom (np. *zima – zwierzę – praca*). Zadaniem dzieci jest uzupełnienie ciągu skojarzeń, tworząc wzajemne asocjacje. Ciąg skojarzeń musi być sensowny. Np. *zima – mróz – futro – zwierzę – karma – zakupy – pieniądze – praca*.

✓ **Pajęczyna.**

Jest odmianą *Łańcuszka skojarzeń*. Polega na tworzeniu skojarzeń wzajemnych między np. czterema dowolnymi słowami i przedstawieniu tych asocjacji w formie graficznej (linie między pojęciami, które są rysowane, gdy wytworzy się skojarzenie). Na początkowym etapie ćwiczenia ważna jest liczba wytworzonych pomysłów, skojarzeń, następnie szuka się wspólnych cech między pojęciami i ich treścią, rozwijając przez to umiejętność abstrahowania.

✓ **Wyliczanki.**

Człowiek może mieszkać w

Człowiek może siedzieć w.....

Narzędziem pracy człowieka jest.....

✓ **Określenie.**

Wymień trzy określenia, jaki może być: dom, las, rów, dzień, samochód, stół, rzeka, ulica, chleb, sklep.

✓ **Kolorowe karty.**

Pomocą do gry są karty w kilku kolorach. Polecenie brzmi: *Z czym ci się kojarzy ten kolor? Co ma taki kolor?*

✓ **Rysowanie i dzielenie się wrażeniami.**

Po wysłuchaniu fragmentu muzyki, dzieci rysują lub malują tą muzykę np. zapach, uczucia, problem do rozwiązania, pojęcia abstrakcyjne, np. mądrość, miłość, smutek. Należy przestrzegać zasady unikania konkretów.

Literatura:

1. Uszyńska J., 1989, O potrzebie wczesnej diagnozy zdolności dziecka, *Wychowanie w Przedszkolu*, nr 5, s.278-282.
2. Uszyńska J., 1990, Twórczy nauczyciel – twórcze dziecko, *Wychowanie w Przedszkolu*, nr 6, s.290-293.
3. Gloton R., Clero C.: *Twórcza aktywność dziecka*. Warszawa 1976. WSiP
4. Cybulska - Piskorek J. : *Twórczość plastyczna dziecka w wieku przedszkolnym*. Warszawa 1976. WSiP
5. Jundził I. : *Aktywizacja dziecka w procesie wychowania*. Warszawa 1966. PZWS
6. R.Glotton, C.Clero: *Twórcza aktywność dziecka*. WSiP, Warszawa 1976,
7. U.Smoczyńska-Nachtman: *Muzyka i piosenka źródłem twórczej inwencji*. "Wychowanie w przedszkolu", 1980/1,
8. Stasiakiewicz M., *Twórcza aktywność dziecka jako czynnik jego rozwoju*, *Życie Szkoły* 10/1980
9. Zborowski J., *Rozwijanie aktywności twórczej dzieci*, Warszawa 1986